

ยุทธศาสตร์

อาหารไทยกับพลังแผ่นดิน”

จุดکانวิดสู่ความมั่นคงของชาติ

โดย ศ.นพ.ประเวศ วะสี

ปาฐกถา ในการประชุมเวทีสาธารณะเพื่อวิพากษ์แผนความมั่นคงทางอาหาร
จัดโดยกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข โดยการสนับสนุนขององค์การอนามัยโลก
วันที่ ๖ ส.ค. ๒๕๔๔ ณ โรงแรมโซลทวิน ทาวเวอร์ กทม.

จัดทำโดย

สำนักงานสนับสนุนการพัฒนายุทธศาสตร์แห่งชาติด้านอาหาร (สยอ.)

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.)

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.)

ที่ปรึกษา

นพ.ลือชา วนรัตน์

นพ.ศิริวัฒน์ ทิพย์อาราตล

นพ.จำพล จินดาวิหะ

เรียบเรียง

นลิสสา ลีระกาวรปัญญา

บรรณาธิการ

สุนันทก้องนา แสนประเสริฐ

กองบรรณาธิการ

จรรยาพรณ ศรีสุขวัฒนา

ฐิติพร ศักดิ์ฐา

ประสานงาน

สายพิน ด่านวิหะ

กรรณก ถันตระกูล

จัดรูปเล่ม

จากภาพธรรม สายยศ

จำนวนพิมพ์ ๑๐,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งแรก พฤษภาคม ๒๕๕๕

พิมพ์ที่ บริษัท ๒๖ เอ็นจิวรี่ จำกัด

ฟ้าวิภกฤตชาติ ด้วยยุทธศาสตร์อาหาร
ยุทธศาสตร์ “อาหารไทยกับพลังแผ่นดิน”
จุดکانวัดสู่ความมั่นคงของชาติ

โดย

ศ.นพ.ประเวศ วะสี

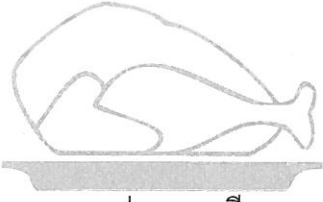
ปฐกฤตา ในการประชุมเวทีสาธารณะเพื่อวิพากษ์แผนความมั่นคงทางอาหาร
จัดโดยกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข โดยการสนับสนุนขององค์การอนามัยโลก
วันที่ ๖ ส.ค. ๒๕๔๔ ณ โรงแรมโซลทวิน ทาวเวอร์ กทม.

คำนำ

สังคมไทยเป็นสังคมที่ตั้งอยู่บนภูมิโนภะที่มีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ตั้งแต่อดีตประชาชนในสังคมไทยได้สั่งสม ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และทักษะ กันมาหลายชั่วคน จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับอาหารเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนไทย ตั้งแต่การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประมง จนถึงการประกอบอาหารที่มีคุณค่า ทั้งคุณประโยชน์ต่อร่างกาย ความสวยงาม วิจิตร และรสชาติอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของไทย อาหารจึงซึมซับอยู่ในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนไทยทั้งชาติ คนไทยมีความเชี่ยวชาญ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับอาหารมากมาย อีกทั้งอาหารไทยยังเป็นอาหารสุขภาพที่มีคุณค่าเหลือคณานับ นอกจากนั้นอาหารไทยยังเป็นสินค้าเศรษฐกิจที่สร้างความมั่งคั่งมาแต่ครั้งโบราณ และเป็นสิ่งสานสัมพันธ์กับนานาประเทศเสมอมา

ด้วยเหตุนี้ท่านอาจารย์ประเวศ วะสี จึงได้ชี้ให้เห็นว่า “อาหาร” เป็นจุดแข็งที่สุดเรื่องหนึ่งของประเทศ ซึ่งหากประเทศไทยสามารถรักษาจุดแข็งเรื่องนี้ของเราไว้ได้ และพัฒนาจากเรื่องที่เรามีศักยภาพ ก็จะทำให้คนไทยสามารถอยู่ได้อย่างสุขสบาย แม้ว่าทั่วโลกจะปั่นป่วนวิกฤตอย่างไรก็ตาม เรื่องอาหารจะเป็นเรื่องสำคัญที่สุดที่จะทำให้เราฟื้นจากวิกฤตและต่อสู้กับกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างมั่นคง

คณะทำงานสนับสนุนการพัฒนายุทธศาสตร์แห่งชาติด้านอาหาร จึงได้จัดทำเอกสาร “ฝ่าวิกฤตชาติ ด้วยยุทธศาสตร์อาหาร” ฉบับนี้ขึ้น โดยถอดความจากปาฐกถาของ ศ.นพ. ประเวศ วะสี ใน

การประชุมเวทีสาธารณะเพื่อวิพากษ์แผนความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งจัดโดยกรมอนามัย ในวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๔๔ ณ โรงแรมโซลทวินทาวเวอร์ กทม. ในเรื่อง ยุทธศาสตร์ “อาหารไทยกับพลังแผ่นดิน” จุดคานงัดสู่ความมั่นคงของชาติ เพื่อแสดงให้เห็นถึงข้อเสนอในการพัฒนาประเทศ โดยนำเอาเรื่องระบบอาหารที่เป็นจุดแข็งที่สุดของประเทศมาเป็นตัวตั้ง และเชื่อมโยงให้ครบทุกด้าน สังเคราะห์ผูกร้อยเป็นยุทธศาสตร์แห่งชาติ ซึ่งประกอบด้วยทั้งด้านหลักการ และวิธีการจัดการในระบบอาหาร เพื่อนำสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีในระบบอื่น ๆ เป็นต้นว่า เรื่องสุขภาพของคนในชาติซึ่งต้องสร้างด้วยอาหารเป็นปัจจัยพื้นฐาน เรื่องของเศรษฐกิจที่ไทยจะเป็นศูนย์กลางการส่งออกอาหารและการท่องเที่ยวของภูมิภาคและของโลก เรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่องระบบคิดและวัฒนธรรมไทย และเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่จะใช้อาหารเป็นสื่อเชื่อมโยงช่วยเหลือเกื้อกูลต่อมวลมนุษยชาติ

ซึ่งหากพิจารณาจากปาฐกถาครั้งนี้แล้ว จะเห็นได้ว่าไม่เป็นการกล่าวเกินไปสำหรับคำที่ว่า “ยุทธศาสตร์อาหารไทย เป็นจุดคานงัดสู่ความมั่นคงของชาติ”

คณะทำงานสนับสนุนการพัฒนายุทธศาสตร์แห่งชาติด้านอาหาร

๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕

ยุคศาสตร์

"อาหารไทยกับพลังแผ่นดิน"

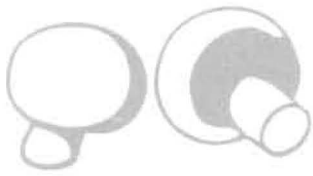
จุดکانวัดสู่ความมั่นคงของชาติ

โดย ศ.นพ.ประเวศ วะสี

การกระทำสิ่งใดต้องเริ่มจาก “จุดแข็ง” ถ้าเราทำจากจุดอ่อน เราจะตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เป็นฝ่ายถูกกระทำ ในการพัฒนาที่ผ่านมา เราทำจากจุดอ่อนของเรา ซึ่งจุดอ่อนเหล่านี้ก็กลับเป็นจุดแข็งของคนอื่น เช่น เทคโนโลยีสมัยใหม่ อุตสาหกรรมต่างๆ เป็นต้น ทั้งๆ ที่เราเองก็มีจุดแข็งอยู่มากมาย

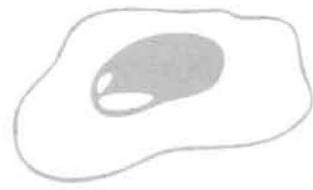
“อาหาร” ถือเป็นจุดแข็งที่สำคัญของเรา เพราะประเทศไทยตั้งอยู่ในดินแดนที่บริบูรณ์ด้วยอาหาร นับแต่ครั้งโบราณกาลก็เต็มไปด้วยอาหารมากมาย คุณประยูร จรรยาวงศ์ เคยเล่าให้ฟังว่าเมื่อ ๑๕๐ ปีก่อน แคว้นมอญลี้ภัยไปในแม่น้ำเจ้าพระยาที่กรุงเทพฯ ก็จับกุ้งขึ้นมาได้แล้ว

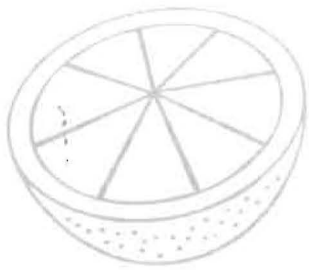
สิ่งนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ได้หล่อหลอมความรู้สึกนึกคิดของคนไทย การมีอาหารอุดมสมบูรณ์ทำให้คนไทยเป็นคนใจดี ชอบเลี้ยง ชอบชักชวนคนมากิน ในขณะที่ฝรั่งซึ่งขาดแคลน ก็กลายเป็นคนตระหนี่ เห็นแก่ตัว มีลักษณะแย่งชิงสูง

นอกจากนี้เรายังมี **ผลไม้** คนไทยเชี่ยวชาญเรื่องผลไม้มาแต่ไหนแต่ไร ลองเปรียบเทียบประเทศเพื่อนบ้านไม่ว่าจะเป็นมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ลาว เขมร ไม่มีที่ไหนเก่งสู้คนไทยได้ คนไทยนั้นมีความชำนาญเป็นพิเศษในการคัดเลือกพันธุ์ จนถึงขั้นได้ชื่อว่าประเทศไทยเป็นมหาอำนาจทางผลไม้ .

ตลอดจน **ข้าว** ที่เป็นสินค้าเศรษฐกิจของเรามาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา อันเป็นยุคสมัยที่มีการติดต่อกับต่างชาติมาก เรือแพจอดเรียงรายขวกไขว่เต็มไปหมด ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงส่งพระราชโอรสชื่อพระองค์เจ้าดิถนพรรัตน์ไปเรียนยุโรป ๑๐ ปีจนจบปริญญาเอกทางด้านเศรษฐศาสตร์จากประเทศเยอรมัน วิทยานิพนธ์ของพระองค์เจ้าดิถนพรรัตน์เป็นเรื่องเศรษฐกิจชาวนาไทย ทรงเขียนเป็นภาษาเยอรมันและต่อมาได้มีการถอดความเป็นภาษาอังกฤษ วิทยานิพนธ์เล่มนี้ทำให้เรารู้ว่าเมืองไทยขณะนั้นขายข้าวได้ปีหนึ่ง ๆ มูลค่าถึง ๔๕ ล้านบาท ซึ่งนับว่าเป็นเงินจำนวนมหาศาลในยุคนั้น

๕ ปราบฏกาณณ์

เราควรหันมาพิจารณาเรื่องอาหารกันให้ดี แล้วใช้ยุทธศาสตร์อาหารเป็นจุดคานงัดนำไปสู่การพัฒนาทุกเรื่องพร้อมกันไป จึงควรมาทบทวนดูว่าเรามีปัญหาอะไรบ้าง ซึ่งได้แก่

เรื่องที่หนึ่ง ปราบฏกาณณ์ชาวณาไม่มีข้าวกิน ลูกชาวณาไปโรงเรียนโดยไม่ได้กินข้าว บางครั้งชาวณาต้องทำตัวเป็นขอทานด้วยซ้ำ ในยุครัฐบาลชาติชายผมเคยจัดสัมมนาให้นายกรัฐมนตรีพบชาวณา มีครูจากจังหวัดศรีสะเกษคนหนึ่งนำจดหมายนักเรียนขอลาหยุดไปเป็นขอทานมาให้นายกรัฐมนตรีดู หนังสือพิมพ์ก็นำไปลงข่าวกันยกใหญ่ เพราะมันเกิดปราบฏกาณณ์ที่ชาวณาเป็นหนี้ท่วมตัว ร้อยละ ๘๐ ของชาวณาไทยมีหนี้สินชนิดไม่มีทางคืนหลุด เรียกว่า “**หนี้อมตะ**” ต้องชดใช้ด้วยข้าวแทนเงิน จ่ายหนี้จนหมดไม่เหลือหรือ จนหลวงพ่อนานที่จังหวัดสุรินทร์ คิดค้นโครงการธนาคารข้าวขึ้นมา จึงทำให้ชาวณาที่นั่นเริ่มมีข้าวกิน

ชาวณาต้องขายที่ดิน ขายควาย ซึ่งคนเมืองอาจไม่เข้าใจ เขาต้องใช้ควายแต่ทำไม่ถึงขายควาย ที่เขาทำเช่นนั้นเพราะต้องการเงินสด

บางทีลูกเจ็บป่วยก็ต้องใช้เงิน ต้องขายของบางอย่างไป เงินที่กู้มา
ประหยัดเดียวเงินต้นก็เพิ่มขึ้น กลายเป็นหนี้จนถึงหลายหมื่นบาท
ผมเคยเจอชาวนา มา จากอำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก ลูกเขาเป็น
โรคภูมิแพ้ชนิดหนึ่งที่เรียกว่า เอสแอลอี (SLE) พาไปตรวจตามโรง
พยาบาลถึง ๓ แห่ง จนในที่สุดมาที่โรงพยาบาลศิริราช พอผมพบเขา
รู้ทันทีว่าต้องหมดเงินไปเยอะ ผมถามว่าเขาเงินมาจากไหน แล้วหมดเงิน
ไปเท่าไร พอได้ฟัง น้ำตาเขาก็ร่วงผะ ตอบว่าไปกู้มา ๓๐,๐๐๐ บาท
เสียดอกร้อยละ ๑๐ ถึง หมายความว่า ๑๐๐ บาทต้องเสียดอกเบี้ยข้าว
๑๐ ถึง ลองคิดดู ๓๐,๐๐๐ บาท ต้องเสียข้าวไปเท่าไร ข้าวก็หมด ไม่มีกิน

เหลือเพียงสมบัติชิ้นสุดท้ายคือ ลูกสาว ก็ต้องขายลูกสาวไปเป็นโสเภณี
นี่คือโคกนาฏกรรมทางสังคม ทำให้เห็นถึงความอยุติธรรมใน
สังคมที่ขยายช่องว่างมากขึ้น เพราะขณะนี้เราส่งอาหารออกสู่ตลาด
ต่างประเทศเนื่องจากเราผลิตเกิน แต่คนไทยเราเองกลับไม่มีกิน ต้อง
ขายลูกสาวให้เขาเปิดบริษัที่ จึงจะมีกิน เรื่องนี้เป็นความอยุติธรรมใน
สังคมที่ต้องช่วยกันแก้ไข เพราะเป็นเรื่องของ “สุขภาพ” ที่เราหมายถึง
สุขภาพะทางกาย ทางจิต ทางสังคมและทางจิตวิญญาณ ทุกสิ่งทุก
อย่างเชื่อมโยงกัน ถือเป็นเรื่องสุขภาพทั้งสิ้น

เรื่องที่สอง คือ การทำลายสิ่งแวดล้อมชั้นรุนแรง เรามัวแต่มุ่ง
เน้นวิถีการเกษตรเชิงเดี่ยว ปลูกข้าวอย่างเดียว ปลูกปออย่างเดียว
ปลูกมันสำปะหลังอย่างเดียว เป็นหมื่นเป็นแสนไร่ นั่นก็แปลว่าเราต้อง
ทำลายป่าจนหมดสิ้น

ป่า คือเศรษฐกิจของคนจน ใครต้องการหน่อไม้ หัวมัน หาดัก
ล่าสัตว์ หาฟืน ก็ไปป่า คนจนไม่มีเงินก็อยู่ได้ ไม่อดตาย พอป่าหมด
เหลือแต่ดินแดนกระแหว่ ชาวนาตกที่นั่งลำบากต้องซื้อกินทุกอย่าง ดิน
อยู่ในวงจรอับจน ปลูกปอจะกินได้อย่างไร ต้องซื้อข้าว ซื้อไข่ ซื้อหมู ซื้อผัก

กินปอไม่ได้ ซึ่งแท้ที่จริงแล้ว วิธีการเกษตรกรรมแบบนี้เป็นวิธีของจักรวรรดินิยมที่กระทำต่อเมืองขึ้น เราก็ไปเรียน ไปรับเศรษฐกิจแบบนี้มา หลอกให้เราปลูกพืชราคาต่ำ ปอขายได้กิโลกรัมละ ๓ บาท มันสำปะหลังขายได้กิโลกรัมละ ๕๐ สตางค์ถึง ๒ บาท ยิ่งขณะนี้ราคาอ้อยตกต่ำมากในตลาดโลก แต่เขาหลอกล่อให้เราผลิตเพราะเขาได้บริโภคสินค้าราคาถูก ส่วนชาวนาชาวไร่ต้องขาดทุน คนจำนวนน้อยเท่านั้นที่ได้กำไรจากการค้าขายแบบนี้

ผมไปศรีลังกาที่ถูกอังกฤษกระทำจนปลูกข้าวไม่เป็นข้าวศรีลังกามีกลิ่นเหม็น คนไทยกินไม่ได้ ต้องเอาข้าวจากเมืองไทยไปด้วยเวลาไปศรีลังกา อังกฤษหลอกชาวศรีลังกาว่าพวกคุณอย่าปลูกข้าวเลย ปลูกชาแทนดีกว่า ปลอ่ยให้พม่าปลูกข้าวแล้วนำเข้าข้าวจากพม่าก็ได้ นี่คือการเปลี่ยนวิถีชาวศรีลังกาเพื่อความสะดวกสบายของจักรวรรดินิยมโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบทางวัฒนธรรม และเศรษฐกิจของประชาชน ผู้ถูกกระทำ ฉะนั้นเศรษฐกิจของเขาตั้งอยู่บนพื้นฐานการแย่งชิงคนอื่น พอกำเนิดวิชาเศรษฐศาสตร์ขึ้นมา เราไปเรียนจากเขาและนำมาใช้ในประเทศของเรา เท่ากับว่าเรากระทำกับคนในประเทศของเราเองเช่นเดียวกับจักรวรรดินิยม ชนบทของเราต้องล้มละลาย เมื่อเป็นเช่นนี้เราจะมีสุขภาพได้อย่างไร

เรื่องที่สาม คือ ความปลอดภัยในการดำรงชีวิต ไม่กี่วันที่ผ่านมาได้ยื่นข้าวข้างล้มเพราะกินแดงโม ๕ ลูก ขนาดข้างตัวใหญ่ยังทนสารพิษที่อยู่ในแดงโมไม่ไหว แล้วคนที่ชิมซบยาฆ่าแมลง อะไรต่อมิอะไรเข้าไปละ เดียวนี้ความปลอดภัยในการดำรงชีวิตของเราสูญสิ้น เพราะวิธีการเกษตรแบบเชิงเดี่ยว (Monocrop) เมื่อแมลงกำเริบก็ต้องใช้ยาฆ่าแมลงปราบ แต่ถ้าเป็นเกษตรธรรมชาติ ลองนึกภาพดูว่า ในป่ามีต้นไม้กิ่งก้ามเต็มไปหมด ไม่ต้องใส่ปุ๋ย ไม่ต้องใช้ยาฆ่าแมลงเลย

เพราะธรรมชาติมันสร้างปุ๋ยควบคุมแมลงไว้เบ็ดเสร็จ แต่ด้วยความโลภ
ของคนบางคน เราจึงล่องละเมิดธรรมชาติ เกิดการแพร่ระบาดของ
แมลงมากขึ้นจนต้องใช้ยาฆ่าแมลง ซึ่งไม่ได้ฆ่าเพียงแมลงเท่านั้น หาก
ส่งผลไปถึงปู ปลา สัตว์นานาชนิด ต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่จนเข้าสู่ตัวคน
ในที่สุด

เรื่องที่ดี คือ วิถีทางเศรษฐกิจที่ผ่านมา ต้องนำมาพิจารณาด้วย

เรื่องที่ย่ำ คือ วิถีทางวัฒนธรรม อาหารไทยเป็นอาหาร
สุขภาพที่ชัดเจนและมีคุณค่ามากกว่าอาหารฝรั่ง ทว่าขณะนี้เราสูญเสีย
วิถีทางวัฒนธรรม คนจนอยากกินพิซซ่า (Pizza) ไก่ทอดเคเอฟซี
(Kentucky Fried Chicken) เพราะรู้สึกว่่าโก้ คิดว่าการนั่งร้านพิซซ่า
โก้ว่านั่งกินข้าวแกง

เมื่อสูญเสียทางวัฒนธรรมเราก็สูญเสียเศรษฐกิจด้วย ขณะนี้
เราต้องนำเข้าสินค้ามูลค่าประมาณ ๒.๒ ล้านล้านบาทต่อปี ถ้าเรา
สามารถสร้างความแข็งแกร่งให้วัฒนธรรมไทย นิยมของไทย ผลิตภัณฑ์
ใช้ของไทย ไทยทำไทยใช้ เพื่อประหยัดการนำเข้าปีละ ๒-๓ แสนล้าน
บาทเงินส่วนนี้จะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจภายในประเทศให้ผ่านพ้นวิกฤตได้
ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจจึงต้องหยิบยกมาพิจารณาด้วยเช่นกัน
เพราะมันเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกัน

การทำสิ่งใดก็ตาม อย่าทำแบบแยกส่วน ถ้าทำแบบแยกส่วน
จะไม่มีพลังและจะนำไปสู่ขั้นวิกฤติ เราต้องเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้าด้วยกัน
ความเป็นจริงนั้นเชื่อมโยงถึงกันหมด แต่เรากลับแยกทำทุกเรื่องเลย
เพราะเราคิดแบบแยกส่วน ในการพัฒนาซึ่งควรเชื่อมโยงทั้งหมด
เศรษฐกิจ จิตใจ ครอบครัว ชุมชน สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สุขภาพ
เราก็แยกว่าการพัฒนาเศรษฐกิจ ๔๐ ปีที่ผ่านมา ต้องมุ่งเรื่องเศรษฐกิจ
เป็นตัวตั้ง มันจึงไปทำลายเรื่องอื่น ๆ

มุ่งจุดคนวัด

พูดถึงอาหารแล้ว เราควรนำเรื่องอาหารมาเป็นจุดคานงัดให้เกิดพลังสู่การพัฒนาทั้งหมดอย่างรอบด้าน ถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดของเรา เราถูกวางยามานาน ให้เราคิดว่าคนไทยเป็นคนไม่ดี ไม่เก่ง เป็นคนอ่อนแอ ต้องพึ่งพาคนอื่นอยู่เสมอ ถึงเวลาที่เราจะต้องคิดใหม่ที่เราสามารถเข้มแข็งได้ เป็นผู้ใหญ่ ช่วยคนอื่นได้ เราเป็นประเทศที่มีเกียรติได้ มีความดี มีความถูกต้อง ทำให้คนไทยภาคภูมิใจที่เกิดมาเป็นคนไทย เราจึงต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของเราไว้ใหญ่ มีจินตนาการที่ใหญ่ เป็นจินตนาการในทางบวก ถ้าเป็นทางลบอยู่เรื่อย เราก็ทะเลาะกัน คอยแต่ชี้ว่าไอ้มันเลวไอ้มันเลว แต่ถ้าเราคิดทางบวกว่าเรามีโอกาสพัฒนาสู่ความยิ่งใหญ่ได้ ช่วยกันสร้างความเข้าใจที่ดีลึกนิต สร้างประเทศไทยที่เข้มแข็ง สร้างประเทศไทยที่มีเกียรติ สร้างประเทศไทยที่มีคุณภาวะ เราย่อมสามารถช่วยเหลือประเทศอื่นได้ เราควรตั้งคำถามประจำใจทุกวันไว้ว่าฉันจะให้ใครคนอื่นได้บ้าง ถ้าสามารถถามอย่างนี้ได้ ย่อมหมายถึงว่าได้เข้าสู่กระบวนการทางปัญญาแล้ว เราเกิดความสุขสบายอกสบายใจเพราะคิดที่จะให้คนอื่น แต่

ถ้าถามว่าเราจะเอาอะไรจากคนอื่นได้บ้าง เราก็กลายเป็นเด็ก ที่จริงทางพุทธศาสนาถือว่าเป็นคนโง่ ความเห็นแก่ตัวถือเป็นอวิชชา ตรงนี้คือความแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจน

จุดนี้เองที่เราต้องนำเรื่องอาหารมาเป็นยุทธศาสตร์ใหญ่ ต้องเชื่อมโยงกับโครงสร้างทั้งหมด ถ้าทำเรื่องอาหารอย่างเดียวก็จะขาดพลัง เราต้องนำเรื่องอาหารไปเชื่อมโยงกับเรื่องอื่น ๆ ซึ่งมันทำงานสัมพันธ์กันอย่างเป็นอัตโนมัติ

คำถามที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ “เราจะตั้งชื่อเรื่องนี้ว่าอย่างไร” โดยส่วนใหญ่ นักวิชาการจะใช้ชื่อทางวิชาการ แต่เวลาออกไปจับเคลื่อนต่อสาธารณะต้องใช้ชื่อทางสังคม ชื่อ “ความมั่นคงทางอาหาร” ถือเป็นชื่อวิชาการแต่เวลาที่น่าเผยแพร่สู่สาธารณะต้องตั้งชื่อที่จับใจผู้คน น่าจะเป็น “ยุทธศาสตร์อาหารไทยกับพลังแผ่นดิน” เนื่องจากกระแสโลกมีความเชื่อมโยงวากเป็นกระแสที่พัดพาให้ทุกสิ่งทุกอย่างลัมระเนระนาดจนหมด แผ่นดินต้องมีพลังทุกทางจึงจะฝ่าวิกฤติไปได้ ก้าวสู่การพัฒนาอย่างได้สมดุล

พลังแผ่นดิน คือ “ภูมิ-พลัง” ภูมิ แปลว่า แผ่นดิน พละ แปลว่า พลัง “ภูมิพล” พระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็แปลว่าพลังแผ่นดิน ฉะนั้นแผ่นดินต้องมีพลังในการฝ่าวิกฤติ แล้วพลังแผ่นดินอยู่ตรงไหนบ้าง เป็นเรื่องที่คิดได้ไม่ยาก และเป็นเรื่องสนุกในการคิดให้สมบูรณ์ว่าพลังแผ่นดินเกิดจากอะไร

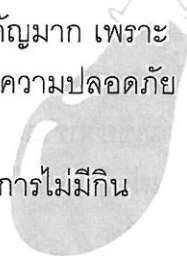

ยุทธศาสตร์อาหารชาติ...

เพื่ออะไร?

ผมจะอธิบายเรื่อง ยุทธศาสตร์ อย่างเป็นทางการเป็นระบบ เวลาที่เราวางยุทธศาสตร์หรือคิดทำอะไร ต้องเริ่มต้นด้วยวัตถุประสงค์ (purpose) ในที่นี้ขอเสนอวัตถุประสงค์ ๕ ข้อด้วยกัน คือ

-
-
๑. เพื่อสุขภาพของคนไทยทุกคน เรื่องนี้สำคัญมาก เพราะต้องมิกินกันทุกคน เรื่องคุณภาพอาหาร ความปลอดภัย ฯลฯ จะจัดรวมอยู่ในนี้
 ๒. เพื่อความยุติธรรมในสังคม คือลดปัญหาการไม่มีกิน ขจัดความยากจน
 ๓. เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ดำเนินไปด้วยกัน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติจะทำให้เรามีกิน ถ้าไม่อนุรักษ์ ก็ไม่หลงเหลือสิ่งใดได้เลย
 ๔. เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมไทย หรือสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมไทย
 ๕. เพื่อพลโลกและเศรษฐกิจไทย ในกรณีที่เราผลิตอาหารเกินความต้องการของคนในประเทศ เราก็ต้องคิมนำสิ่งนี้ มาสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจด้วย

คำเรื่องนี้

หลักการต้องชัด

เมื่อเรากำหนดวัตถุประสงค์แล้ว ต้องวางหลักการ (principle) ว่ามีหลักการอย่างไร หลักการในที่นี่ ผมขอยกตัวอย่างสัก ๔-๕ ประการด้วยกัน คือ

๑. ชุมชนต้องเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต รัฐธรรมนูญระบุว่า ชุมชนมีสิทธิดูแลทรัพยากร มาตรา ๘๙ ได้บอกไว้ว่าแนวนโยบายของรัฐต้องทำอะไรบ้างเพื่อสร้างคามยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม จึงมีการตั้งสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้นมา ดังนั้นการพิจารณาเรื่องนี้เราต้องศึกษาให้กว้างขวางว่ามีอะไรเกิดขึ้น และสามารถหยิบสิ่งใดมาใช้ได้

ตามหลักการข้อนี้ ชุมชนต้องเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ถ้าเขาไม่มีที่ดินเป็นของตัวเอง ไม่มีที่นา จะปลูกต้นไม้ก็ไม่กล้าปลูก เพราะกลัวโดนขบไล่ เมื่อเป็นเช่นนี้สุขภาพจะเกิดขึ้นได้อย่างไร

๒. ทำเกษตรกรรมบูรณาการ (Integrated Agriculture) หรือเกษตรผสมผสาน ประเทศไทยทำเรื่องเกษตรผสมผสานมานานพอแล้ว พระเจ้าอยู่หัวทรงเรียกว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เมื่อบริโภคพอเพียง

จิตใจก็พอเพียง ส่วนที่เหลือก็นำไปขายและต้องแบ่งปันให้คนอื่นด้วย เราคนไทยได้พิสูจน์ให้เห็นข้อดีของวิถีการเกษตรแบบนี้ ผู้ใหญ่วิบูลย์ เคยปลูกแต่มันสำปะหลังอย่างเดียวมา ๒๐ ปี แล้วขาดทุน ตอนนี ผู้ใหญ่วิบูลย์เปลี่ยนไปทำเกษตรผสมผสาน มีต้นไม้กว่า ๖๐๐ ชนิด มีกินมีใช้ ปลูกหน้ดิน สิ่งแวดล้อมกลับคืนมา และเมื่อ ๕-๖ ปีที่ผ่านมา คุณหมอบุณยสิทธิ์ อำนวยวารงกุล ผู้อำนวยการโรงพยาบาลอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เข้าไปส่งเสริมชาวบ้าน ๔๐-๕๐ หมู่บ้านให้ทำเรื่องต่างๆ มากมาย ปรากฏว่า

หนึ่ง อาหารการกินบริบูรณ์มาก ทุกคนกินอิ่ม

สอง หลุดหนี้

สาม มีเงินออมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

สี่ มีต้นไม้เพิ่มขึ้น ๒๐๐,๐๐๐ ต้นใน ๔๐ กว่าหมู่บ้าน แล้วต้นหนึ่งนำมาทำประโยชน์ได้เป็นเงินมูลค่าถึง ๑๒,๐๐๐ บาท คิดดูสิว่าเราได้ทรัพยากรเพิ่มขึ้นมาตั้งเท่าไร

๓. มีการแปรรูป ไม่ว่าจะเป็นการบรรจุภัณฑ์ มีการส่งตลาดส่งออก ค้าขายทั้งในและนอกประเทศ

๔. การค้าขายระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคเป็นไปอย่างเกื้อกูลกัน ผมเป็นประธานสหกรณ์เลมอนฟาร์ม สหกรณ์แห่งนี้ตั้งขึ้นมาเพื่อผู้ผลิตกับผู้บริโภคสามารถเชื่อมโยงกันอย่างเกื้อกูล ผู้ผลิตรับผิดชอบว่าจะไม่ใช้สารพิษเพื่อประโยชน์ของผู้บริโภคในเมือง ผู้บริโภคก็บริโภคสินค้าที่ชุมชนผลิต มันเป็นโครงสร้างของความคิด ถ้าไม่มีโครงสร้างแบบนี้ เรานึกอยากจะทำความคิดก็ไม่รู้จะทำอะไรเพราะมันแยกส่วนเป็นชิ้นๆ แต่ที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างเลย เพราะเราต้องบริโภคทุกวัน เราบริโภคครั้งใด เกษตรกรก็ดีขึ้น ในฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ครอบครัวได้อยู่ร่วมกัน สร้างสิ่งแวดล้อมยั่งยืน นับเป็นเรื่องที่เป็นไปได้

ที่ผ่านมามีความสัมพันธ์ตรงนี้เป็นไปเชิงทำลายซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นเช่นนั้น ธุรกิจกับชุมชนไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กันอย่างทำลาย ควรมีความสัมพันธ์เกื้อกูลกัน เราสามารถจัดการได้ ธุรกิจของชาวบ้านมักมีข้อจำกัดในเรื่องการตลาด การส่งออกและการแปรรูป แต่ถ้ามีธุรกิจใหญ่ ๆ ที่มีศักยภาพทางด้านจัดการ การตลาด การส่งออก นำไปเชื่อมโยงกับชุมชนว่าสิ่งใดที่จำเป็นต้องแปรรูป ต้องทำการบรรจุภัณฑ์อย่างไร ก็จะช่วยส่งเสริมซึ่งกันและกันได้

๕. การรักษาคุณภาพอาหารและสิ่งแวดล้อม การใช้ยาฆ่าแมลงตลอดจนการปล่อยของเสียลงสู่แม่น้ำลำคลองของโรงงานต่าง ๆ จนเป็นเหตุให้ปลาตายหมดทำให้เกษตรกรแสนคนริมแม่น้ำต้องลำบากมากเมื่อแม่น้ำไร้ชีวิตก็กระทบคนทั้งหมด เราจึงต้องดูแลทรัพยากรต่าง ๆ ให้เป็นไปเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง

๖. พฤติกรรมการบริโภค เมื่อผู้คนมีความรู้ ก็ต้องมีอาหารเหมาะสำหรับการบริโภคด้วย สิ่งนี้ถือเป็นเรื่องสำคัญ

๗. ความนิยมไทย ขณะนี้เราเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก (WTO) เขาก็มีกฎระเบียบอะไรต่าง ๆ ร้อยแปด และระบุว่าต้องเปิดเสรี เขาใช้ “การแข่งขันเสรี” มาเป็นอำนาจบังคับเรา พอเปิดเสรี เราสู้เขาไม่ได้ เพราะเขามีความชำนาญมากกว่า มีฝีมือการจัดการมากกว่า มีทุนที่ใหญ่กว่าเหนือกว่า ไม่ต่างอะไรกับการให้เด็กกับผู้ใหญ่แข่งขันกัน เด็กย่อมแพ้เป็นธรรมดา มีคนเปรียบเทียบว่า รัฐบาลก็เหมือนพ่อแม่ ถ้ามีคนมาข่มขืนลูกสาว พ่อแม่ควรระวังเป็นกลาง หรือควรตั้งตัวไม่เป็นกลางแล้วเข้าช่วยเหลือลูกสาว

แต่สิ่งที่เขายังบังคับไม่ได้คือการให้คนไทยนิยมไทย เรื่องนิยมของไทยไม่มีในกติกา WTO แต่เราก็ไม่สนใจ กลับนิยมแต่ของนอกอย่างในญี่ปุ่นนี้มีปัญหาตรงข้ามกับเราคือคนญี่ปุ่นนิยมสินค้าญี่ปุ่นมาก

เขาอยากให้เป็นคนญี่ปุ่นนิยมสินค้าประเภทอื่นบ้าง อเมริกาเสียดุลการค้าให้ญี่ปุ่นมากมาย บังคับญี่ปุ่นอย่างไรก็ไม่สำเร็จ ผมคิดว่าเรื่องนี้ก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งเช่นกัน ถ้าเราคิดจะนำเรื่องอาหารมาเป็นจุด

คานจัต

คิดและทำอย่างเป็นระบบ

เมื่อวางหลักการต่างๆ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เรียบร้อยแล้ว ลำดับต่อมาคือ วิธีคิด

ความคิดเชิงระบบเป็นอย่างนี้ครับ ง่ายๆ เหมือนเราต้องการสร้างระบบรถยนต์ให้วิ่งได้ ก็ต้องคิดเรื่องเครื่องให้ครบ ถ้าครบ เครื่องจะทำงานสัมพันธ์กันเอง เราไม่ต้องทำอะไร มันบังคับกันเองเพราะสัมพันธ์กัน เราไขกุญแจอย่างเดียวก็พอ แต่ถ้าเครื่องไม่ครบ รถก็วิ่งไม่ได้ และส่วนใหญ่เราไม่ค่อยคิดให้ครบทั้งระบบ คิดอะไรได้อย่างหนึ่งก็ทำเลย

“วิธีคิดเชิงระบบ” เป็นสิ่งที่คนไทยแสนจะขาด เกือบไม่มีเลย เราถูกหล่อหลอมมาด้วยวิธีการเรียนการสอนที่ให้คิดเป็นเรื่องๆ ไปเท่านั้น คิดเชิงระบบไม่เป็น ที่จริงการปฏิรูปการศึกษานั้นต้องคิดให้ครบว่าเรามีปัญหาอะไร แล้วใช้การปฏิรูปแก้ปัญหาทั้งหมด ผมขอยกตัวอย่างองค์ประกอบเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ถ้าจะให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เป็นไปตามหลักการ ควรมีส่วนประกอบอะไรบ้าง

องค์ประกอบที่ ๑ ต้องสร้างเจตนารมณ์ของชาติร่วมกัน เรื่องนี้ถือเป็นเรื่องสำคัญเพราะเจตนารมณ์ของชาติคือแรงขับเคลื่อนให้เรื่องใหญ่ๆ ทั้งหลายเกิดขึ้น ระบบข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร การจัดประชุม จะจัดแบบไหน ใครเป็นองค์ประกอบ ต้องคิดให้ครบทั้งหมดแล้วสร้างให้เป็นเจตนารมณ์ของชาติ เราเคลื่อนเรื่องปฏิรูปการเมืองคนไทยร่วมมือกันทั่วประเทศ มันจึงเคลื่อนไปได้ เราอยากจะปฏิรูปสุขภาพ ก็ต้องทำให้เป็นเจตนารมณ์ เราจะทำยุทธศาสตร์อาหาร ก็ต้องสร้างเจตนารมณ์ร่วมกัน

องค์ประกอบที่ ๒ เรื่องชุมชนกับการผลิตอาหาร รวมทั้งเรื่องการพักชำระหนี้ เรื่องหนึ่งล้านบาทต่อหนึ่งหมู่บ้าน เรื่องนี้แรงและมีการเคลื่อนไหวกันมากถ้าติดตามจะพบว่าหลายองค์กรเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น กรมพัฒนาชุมชน เกษตร องค์กรเอกชน ฯลฯ

องค์ประกอบที่ ๓ เรื่องระบบการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน การใช้ที่ดิน แหล่งน้ำ ฯลฯ จำเป็นต้องนำมารวม มิฉะนั้นเกษตรกรจะไร้ซึ่งความมั่นคงเราต้องเชื่อมโยงกับพฤติกรรมเราไม่มีป่าไม้แล้วบอกว่าเกษตรกรจะปลูกป่าเขาจะปลูกได้อย่างไร เรื่องป่าชุมชนก็รวมอยู่ตรงนี้

ผมเคยมีโอกาสพบแพทย์อินเดียที่ได้รับรางวัลแมกไซไซ เขาอยากทำเรื่องสาธารณสุขมูลฐาน แต่ทำไม่สำเร็จ เพราะคนจนจนเหลือเกิน จนกระทั่งมาจับเรื่องป่าชุมชน ปรากฏว่าเกษตรกรมีกินมีใช้ จากนั้นเรื่องสาธารณสุขมูลฐานก็ติดตามมาเพราะอาหารการกินอุดมสมบูรณ์ขึ้น

องค์ประกอบที่ ๔ เรื่องการค้าขาย เรื่องธุรกิจขนาดใหญ่ที่จะเข้ามาเชื่อมโยงกับชุมชน จะเห็นว่ามันเกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วนเกี่ยวข้องกับกระทรวงพาณิชย์ เกี่ยวกับหน่วยงาน ต่างๆ มากมาย

องค์ประกอบที่ ๕ เรื่องมาตรฐานคุณภาพอาหาร เรื่องนี้ชัดเจน กรมอนามัยอยู่ตรงนี้เต็มตัวใช่ไหมครับ เราต้องเต็มที่ เลยมีวิชาการ มีลูกเล่นต่าง ๆ ต่อไปแทนที่จะเป็นถนัดศรี เซลล์ชวนชิมเท่านั้น กรมอนามัยก็เป็นผู้มอบตรา มอบใบประกาศ ฯลฯ ต่อไปจะมีร้านอาหารที่ได้มาตรฐานกรมอนามัย ถ้าทำให้ดีจะกลายเป็นเศรษฐกิจของกรมอนามัยเองด้วย อาจตั้งค่าบริการตรวจสอบมาตรฐาน ทำให้เกิดเงินหมุนเวียนนำไปทำอะไรได้มากมาย

องค์ประกอบที่ ๖ เรื่องพฤติกรรมบริโภค เรามีทั้งปัญหาเรื่อง อ้วนเรื่องผอม คนที่มิกินแต่กินไม่ดีก็มีปัญหาเรื่องอ้วน เหมือนในอเมริกาขณะนี้ แต่เรามีปัญหาทั้ง ๒ ประเภทเลย คือ คนจนจนไม่มีจะกินกับคนที่กินเกินจนอ้วน

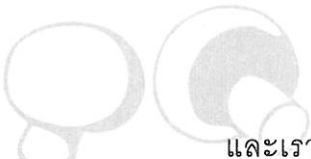
ตอนนี้เรามี “สำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.)” เกิดขึ้น ซึ่งได้งบประมาณจากเงินร้อยละ ๒ ของภาษีบุหรี่ยากับภาษีสุรา มีเงินปีละประมาณ ๑,๕๐๐ ล้านบาท หน่วยงานนี้ให้การสนับสนุน นวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพ ส่งเสริมคนไทยทั้งประเทศให้คิดค้น นวัตกรรมการสร้างเสริมสุขภาพโดยเฉพาะ ผมคิดว่ากรมอนามัยน่าจะร่วมมือกับ สสส. จะทำให้มีเงินใช้จ่ายคล่องตัวมากขึ้น เมื่อมีเงินที่คล่องตัวจะทำให้ กรม กองต่าง ๆ สามารถสร้างนวัตกรรมต่าง ๆ คิดของใหม่ มีลูกเล่น ทำอะไรที่ไม่เคยทำ เป็นช่องทางใหญ่เลยที่กรมอนามัยสามารถทำได้แล้วจะทำให้การทำงานได้รับการปรับปรุง มีความตื่นตัว เพราะมีเงินเป็นตัวแรง เป็นเงินที่สามารถใช้ได้สะดวก อีสระ จะช่วยสร้างชีวิตชีวามากขึ้น

องค์ประกอบที่ ๗ “อาหารไทย อาหารสุขภาพ” ต้องสร้าง ค่านิยม (Value) หรือสร้างคุณค่าต่ออาหารไทย ซึ่งไม่ใช่เรื่องยากเพราะคุณค่าของอาหารไทยนั้นชัดเจนมาก ผมพูดตรง ๆ โรคที่ฝรั่งตายมากที่สุด

คือ โรคเส้นเลือดอุดตันเพราะมีลิ่มเลือด ที่เรียกว่า Thrombosis เกิดขึ้นในหลอดเลือดหัวใจก็เป็นโรคหัวใจ ที่เรียกว่าหัวใจวาย หัวใจขาดเลือดเกิดขึ้นในสมองก็เกิดอัมพาต อัมพฤกษ์ เมื่อก่อนนี้คนไทยแทบจะไม่เป็นโรคนี้เลย ทำให้ผมนึกไปถึงว่าคงเป็นเพราะอาหารไทยกับอาหารฝรั่งนั้นแตกต่างกัน แต่เดี๋ยวนี้เรากลับเป็นโรคนี้มากขึ้นเพราะเราเอาอย่างฝรั่งมากขึ้น

อาหารไทยเป็นอย่างไร ถ้าเทียบกับอาหารฝรั่ง อาหารฝรั่งมีเส้นใย (fiber) น้อย ไขมันมาก อาหารไทยมีเส้นใยมาก ไขมันน้อย เรามีกุ้งสด เรามีกุ้งแห้ง ผัก น้ำพริกต่าง ๆ ล้วนแต่ตรงข้ามกับฝรั่ง นอกจากนี้การกินเผ็ด กินพริก ก็ไปละลายลิ่มเลือด หอม กระเทียม ยิ่งไปห้ามการจับกลุ่มของเกล็ดเลือด ผมคิดว่าเรื่องแบบนี้หน่วยงานทางวิชาการต้องทำการวิจัยค้นคว้า เป็นต้นว่า ตะไคร้มีประโยชน์อย่างไร กระชายมีประโยชน์อะไร แล้วนำไปสู่การสรุปว่าอาหารไทยเป็นอาหารสุขภาพ หรือ "Thai Food - Health Food" บรรดาพ่อค้าแม่ค้าเขาก็พร้อม ถ้าเราจะทำ เราไปให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการแก่เขาเขาก็ได้อ้างอิง (reference) มีวิชาการมาสนับสนุน ช่วยกันสร้าง Thai Food - Health Food ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ร้านอาหารไทยในต่างประเทศกระจุกกระจายอยู่ ๕,๐๐๐ ร้าน หลายคนชอบทานต้มยำ ผัดไทย เราสามารถเผยแพร่ได้ทั่วโลก ทำให้ต่างชาติรู้ว่ารับประทานอาหารไทยแล้วเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ ฝรั่งก็มีสุขภาพดีขึ้น คนไทยได้เงินเพิ่มขึ้นด้วย

ลองนึกต่อไปว่ายังสามารถสนับสนุนเกษตรกรปลูกวัตถุดิบต่าง ๆ ได้อีก และต่อไปก็คิดค้นทำการบรรจุภัณฑ์ที่น่าสนใจ ทำต้มยำสูตรสำเร็จ ทำให้ดีเลย โดยให้ชุมชนเป็นผู้สร้างมาตรฐานการผลิต ทั้งหมดนี้เป็นตัวอย่างที่ผมหยิบยกแสดงให้เห็น

และเราสามารถคิดเรื่องใหญ่ ๆ ได้ถ้ามีการเมืองเป็นแรง
สนับสนุน เมื่อก่อนเราคิดอะไร ก็ต้องคุยเสียทำนองเอง พัฒนาไปได้
ไม่ไกล เพราะขาดมิติทางการเมืองเข้ามาช่วย แต่ขณะนี้สถานการณ์
มันเปลี่ยนแปลงไปแล้ว

ใช้ “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา”

๒๒

พจนานุกรมศัพท์สุขภาพ

คำถามสุดท้าย คือ ทำอย่างไรองค์ประกอบเหล่านี้จึงจะเกิดเป็นยุทธศาสตร์ หรือใช้เครื่องมืออะไรจะทำให้เกิดสิ่งที่ผมกล่าวมาทั้งหมด อย่างที่ผมบอกว่าเมื่อก่อนนี้ ข้าราชการ นักวิชาการอยากให้เกิดสิ่งดี ๆ ต้องคุยเขี่ยหากินเอง เมื่อขาดแรงสนับสนุนทางการเมืองทำอะไรก็ไม่ครบทุกด้าน เคลื่อนไปไม่ได้ ผมจึงขอเสนอเรื่อง สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา เพื่อสร้างให้กระจ่างยิ่งขึ้นว่า ในการทำสิ่งใดก็ตามอยากให้อะไรโครงสร้างสามเหลี่ยมนี้ คือ

หนึ่ง มีการทำงานวิชาการ สร้างความรู้ มีการวิจัย สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ถ้าไม่สร้างความรู้เราก็เคลื่อนไม่ได้

สอง เชื่อมโยงกับสังคม

สาม เชื่อมโยงกับการเมือง

ยกตัวอย่าง คลินตันอยากปฏิรูประบบบริการสุขภาพ แต่ทำไม่สำเร็จทั้ง ๆ ที่มีอำนาจประธานาธิบดี เพราะเขาใช้เพียงสองมุม คือ ใช้ความรู้ ใช้การเมือง แต่ขาดมิติทางสังคม ฉะนั้นเวลาทำอะไรต้องโยง ๓ สิ่งนี้เข้าด้วยกันและต้องมีเครื่องมือในการเชื่อมโยง

อย่างเราจะปฏิรูประบบสุขภาพ ก็ตั้งสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพขึ้นมา มีคณะกรรมการแห่งชาติ มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน โดยตำแหน่ง รัฐบาลจัดงบประมาณให้ปีละ ๖๐ - ๗๐ ล้าน เพื่อให้สำนักงานนี้ขับเคลื่อน ๓ มุมเข้าหากัน สร้างความรู้ เชื่อมกับการมีส่วนร่วมของสังคม แล้วเชื่อมภาคการเมืองเข้าไป คือมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน จัดสรรงบประมาณให้ ทรัพยากรที่เคยขาดแคลนก็กลับกลายเป็นหาได้สะดวกมากขึ้น

องค์ประกอบที่ ๘ คณะกรรมการบริหารยุทธศาสตร์แห่งชาติ อาจเข้าไปอยู่ในองค์ประกอบเรื่ององค์กรนโยบาย เราไม่ค่อยมีองค์กรนโยบายที่สามารถกำหนดทิศทาง กำหนดทรัพยากรสนับสนุน และสามารถประเมินผลของการกระทำ เพื่อนำมาปรับนโยบาย มันจึงจะมีพลังครบ แต่ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับภาคการเมืองด้วย ถ้าการเมืองเข้ามาเกี่ยวก็จะทำให้เรื่องง่ายตายขึ้น

ในเรื่องนี้อาจตั้งคณะกรรมการชุดเดียว เป็นคณะกรรมการนโยบายเรื่องอาหารและโภชนาการ แต่งตั้งประธาน อาจเป็นรองนายกฯ หรือใครสักคน แค่นั้นยังไม่พอ เพราะคณะกรรมการจะทำงานได้ต้องมีคณะทำงานที่เข้มแข็งมาก คือ ครอบรู้หมดทุกอย่าง เพื่อเป็นแรงหนุนการทำงานของคณะทำงานเราควรตั้ง “คณะทำงานยุทธศาสตร์อาหาร” โดยคัดบุคลากรจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องๆ กับเรื่องนี้ ๒๐ กว่าองค์กร อาจจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ นำคนที่เกี่ยวข้องมาทำแผน จัดหลาย ๆ ครั้งเข้าจะทำให้เห็นว่าใครมีฉันทะ มีความเหมาะสมที่จะอยู่ในคณะทำงานยุทธศาสตร์ เราต้องการคนไม่กี่คน อาจประมาณ ๔ - ๕ คน ใช้ชื่อว่า “คณะทำงาน” ก็ได้ ถ้าเราเรียกชื่อใหญ่โต คงมีคนอยากมาเป็น แต่ไม่อยากทำงาน เพราะชื่อมันใหญ่ ดูมีเกียรติ แต่พอเรียกว่าคณะทำงาน ชื่อไม่ใหญ่ บอกว่าเป็นเรื่องของการทำงาน จะได้ชัดเจน

คนที่เหมาะสมเท่านั้นมาเข้าร่วมคณะทำงานยุทธศาสตร์อาหารกับพลังแผ่นดิน

ส่วนนโยบายมาจากกรมอนามัยบ้าง หน่วยงานนั้นบ้าง หน่วยงานนี้บ้าง แต่คณะทำงานยุทธศาสตร์ควรเป็นอิสระจากภาคการเมือง เพราะ ถ้าอยู่ในหน่วยราชการมันจะติดขัด หน่วยงานนี้ต้องมีอิสระในการมอง การเคลื่อน กระทบสิ่งต่าง ๆ จึงจะทำงานยุทธศาสตร์ตรงนี้ได้

องค์ประกอบที่ ๙ มีระบบวิจัยที่จะสนับสนุนยุทธศาสตร์ทั้งหมด เรื่องทั้งหมดที่กล่าวมานี้ต้องการความรู้ที่ชัดเจนอีกมากมาย ระบบอะไรก็ตามต้องมีระบบวิจัยเพราะระบบวิจัยคือสมอง เหมือนตัวเรา ร่างกายเรา มีตับ มีปอด แต่ถ้าไม่มีสมองเราก็ไปไม่รอด ระบบวิจัยของเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็คือมันสมองของเรื่องนั้น และระบบวิจัยต้องมีความเข้มแข็งมาก นี่คือนโยบายประการสุดท้าย

ผมมีข้อเสนออีกคือ “ตั้งกองทุนสนับสนุนการวิจัยเรื่องอาหาร” ใช้เงินสนับสนุนจากส่วนหนึ่งของกำไรจากอาหารทั้งหมด ผมไม่รู้ว่ามีอยู่เท่าไร ต้องดูตัวเลขกำไรจากเรื่องอาหารทั้งหมด เรื่องการส่งออก เรื่องอะไรต่าง ๆ แบ่งมาส่วนหนึ่ง อาจไม่ต้องตั้งเป็นกองทุนขึ้นมาต่างหาก แต่อยู่ในความรับผิดชอบของ สกว. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนเพื่อการวิจัย) ก็ได้ แต่ต้องระบุเป็นพิเศษว่าเงินส่วนนี้คือกองทุนสนับสนุนการวิจัยเรื่องอาหาร

หรืออีกวิธีหนึ่งเราอาจเรียกว่า "Health Research Fund" ก็ได้ บัญชีเงินสักร้อยละ ๓ ของงบประมาณสาธารณสุขซึ่งมีมูลค่าหลายพันล้าน ตรงนี้อาจจะฝากไว้ว่าเราต้องมีเครื่องมือสำหรับนำไปสนับสนุนการวิจัยให้ชัดเจน แล้วใช้การวิจัยขับเคลื่อนเรื่องทั้งหมด

ปิดประเด็น

จากที่ผมกล่าวมาทุกประการ เวลาทำแผนเรื่องใด
เรื่องหนึ่งนั้น พูดยังแผนอย่างเดียวคงไม่พอ ต้องคิด
ยุทธศาสตร์และการบริหารยุทธศาสตร์เพื่อขับเคลื่อนต่อไป
จึงอยากจะฝากเรื่องทั้งหมดที่กล่าวมาไว้ให้ช่วยกันคิด

ขอบคุณครับ

สำนักงานสนับสนุนการพัฒนายุทธศาสตร์แห่งชาติด้านอาหาร (สยอ.)

ก่อตั้งขึ้นเมื่อปลายปี ๒๕๔๔ เป็นหน่วยเล็กๆ ทำหน้าที่รวบรวมผู้คน
ที่สนใจศึกษา เรียนรู้ เกี่ยวกับ ปฎิบัติการและเคลื่อนไหว
เกี่ยวกับอาหาร หรือระบบอาหารทุก ๆ ระบบทุกส่วน
รวมทั้งระบบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับระบบอาหารไว้ด้วยกัน
เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล องค์ความรู้ ประสบการณ์ ความก้าวหน้า
ความเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องด้วยอาหาร
และร่วมกันพัฒนาไปสู่การกำหนดหรือการปรับตัวในเชิงยุทธศาสตร์ของชาติในเรื่องอาหาร
ตลอดไปจนถึงการติดตามการนำยุทธศาสตร์ไปปรับเปลี่ยนเป็นแผนงาน
และการปฏิบัติการต่าง ๆ ในที่สุด หากจะเปรียบว่าการกำหนดของคณะกรรมการ
หรือองค์การยุทธศาสตร์ชาติด้านอาหารเป็นหลักชัยในอนาคต
สำนักงานสนับสนุนการพัฒนายุทธศาสตร์แห่งชาติด้านอาหาร (สยอ.)
ก็เป็นเสมือนพวงปุนและมีดกรายที่จะเชื่อมโยง อีจู สิน เหล็ก
และองค์ประกอบอื่นๆ เข้าด้วยกัน
เพื่อมุ่งไปสู่ความแข็งแกร่งของชาติไทยทางด้านอาหาร
ซึ่งกำหนดโดยยุทธศาสตร์แห่งชาติ ฉะนั้น.....
และนี่คือปณิธานของ สยอ.

สนับสนุนโดย

จัดทำโดย

สำนักงานสนับสนุนการพัฒนายุทธศาสตร์แห่งชาติด้านอาหาร (สยอ.)
ชั้น ๓ อาคารด้านทิศเหนือของสวนสุขภาพ (ถ. สาธารณสุข ๒)
ในบริเวณกระทรวงสาธารณสุข ถ. ดิวานนท์ อ. เมือง จ. นนทบุรี ๑๑๐๐๐
โทร. ๐๒-๕๙๐-๒๓๕๗ โทรสาร ๐๒-๕๙๐-๒๓๕๗